

MİLLİ STRATEJİLER İÇİNDE HALKÇI TAKTİKLER: ALEVİ TOPLULUKLARDA FOLKLORİK MİLLİLİK

Popular Tactics in National Strategies: Folkloric Nationality in Alevi Communities

Murat COŞKUNER*

ÖZ

Bu çalışma Alevi toplulukların folklorik unsurlarının milli ve medeni bir devlet kurmak isteyen seçkinlerin düzenlemelerinden sonra yine bu topluluklar tarafından nasıl kullanıldığını, ne gibi taktikleri oluşturmak için araçsallaştırıldığını sorunsallaştırmaktadır. İktidarların hâkim kıldıkları bir sistemde tikel kültürlerin kendilerini ifade etme ve gösterme tarzlarının çeşitliliği uzunca bir zamandır sosyal bilimcilerin gündeminde olmasına rağmen bu verimli hat henüz Alevi topluluklar özelinde tam anlamıyla tartışmaya açılmamıştır. Böyle bir sorunsallaştırmayı odağına alan çalışma, modern ve milli bir toplumun inşa sürecinde Alevi toplulukların seçkinler tarafından işlenmiş kültürlerinin yine bu topluluklar tarafından günümüz Türkiye'sinde belli taktiklerin kaynağı olarak nasıl kullanıldıklarını göstermeyi deneyecektir. "Folklorik millilik" başlığı altında tartışılacak olan bu taktikleri ele alan çalışma yoğunlukla 1980 sonrası yıllardan itibaren Alevi yazarlar tarafından neşredilmeye başlamış popüler nitelikli eserlere odaklanacaktır. Yazarlığı profesyonel bir uğraş olarak yapmayan ve çoğunlukla Alevi dernek, vakıf ve dergâhlarında görevler üstlenmiş kişilerin oluşturduğu matbuatı metin analizi yöntemiyle çözümleyecek olan çalışma, Alevi folklorik milliliğinin temel unsurlarını göstermeyi deneyecektir.

Anahtar Sözcükler: folklor, milli kültür, Alevilik, taktik-strateji, folklorik millilik.

ABSTRACT

This study problematizes how the folkloric elements of Alevi communities are used by these communities after the arrangements of the elites who want to establish a national and civilized state, and what tactics they are instrumentalized to create. Although the diversity of ways in which particular cultures express and show themselves in a system dominated by governments has been on the agenda of social scientists for a long time, this fruitful line has not yet been fully discussed in the Alevi communities. Focusing on such a problematization, the study will try to show how the cultures of the Alevi communities cultivated by the elites in the process of

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kocaeli/Türkiye. E-posta: muratcoskun1@gmail.com. ORCID: 0000-0003-1144-6342.

building a modern and national society are used by these communities as the source of certain tactics in today's Turkey. The study, which deals with these tactics, which will be discussed under the title of "folkloric nationality", will focus on the popular works that started to be published by Alevi writers after the 1980s. The study, which will analyze the press created by people who do not practice writing as a professional occupation and mostly work in Alevi associations, foundations and dervish lodges, with the method of text analysis, will try to show the basic elements of Alevi folkloric nationality.

Keywords: folklore, national culture, Alevism, tactics-strategy, folkloric nationality.

Giriş

Bir halktan, millet yaratma süreci içinde çeşitli tercihleri ve kültürel seçme işlemlerini barındırır. Halkın yaratıcı, ilham ve yenilik kaynağı olan folklorik pınarı milli bir kültür oluşturulurken seçkinler için hem oldukça kullanışlı hem de bir o kadar marjinal temalar içerir. Bu bakımdan milli ve medeni bir kültür inşası o yaratıcı kaynaktan seçilerek alınan folklorik öğelerin kaçınılmaz dönüşümüyle mümkün kılınır (Smith, 2002: 73). Üretilen bu siyasal sistemin tüketicisi konumundaki halk, kendi folklorik temalarının dönüştürülmesiyle inşa edilen siyasal dillerin söz dağarcığını kullansa ve salık verilmiş söz dizinlerini kabul etse de aslında ondan farklı çıkarlar sağlamaya ve farklı arzular gerçekleştirilmeye çalışan oyunlar kurar (De Certeau, 2009: 53). Yunanlıların "métis" adını verdiği şey, işte halkın (taktikler yürütenin) güçlü olana (strateji uygulayanlara) karşı geliştirdiği bu nevi operasyonel performansların bilgisidir (De Certeau, 2009: 55).

Alevi-Bektaşlı toplulukların (bundan sonra Alevi topluluklar) folklorik öğelerinin Türk ulus-devletinin inşa aşamasında milli bir kültür oluşturmak amacıyla işlevselleştirilmesinin ortaya çıkardığı sonuçların günümüz Türkiye'sinde yine bu topluluklar tarafından nasıl kullanıldığına ilişkin bir literatür ayrıntılı çözümlenmeler yapılmamış olsa da son on beş yıldır oluşmaya başlamıştır. Kendini çevreleyen bir evrende topluluk olarak kendi varlığını korumaya çalışan Alevilerin taktiklerine kısaca değinen Ayhan Yalçınkaya'nın çalışması bu baprandır. Topluluğun kültürel dünyasının bir unsurunu teşkil etmeyen temaları kendi evreninin bir parçasıymışçasına kullanmalarını sorsunlaştıran yazar bu nevi eylemlerin "apaçık bir ihanet, bir teslimiyet hattını mı [...] yoksa topluluğun topluluk olarak ayakta kalma stratejisinin, bu bakımdan direnişin somut tezahürleri mi?" olduğu sorusunu sorar (Yalçınkaya, 2014: 447). "Osmanlı İmparatorluğu'nda ayrımcılığa ve hatta şiddete maruz kalmış Alevilerin modern Türkiye'de millet-i hâkimeye dahil

olma arzusuyla azınlık statüsünü reddetmelerini” benzer açıdan bir taktik olarak sorunsallaştıran Samim Akgönül ise “Alevi grubun devletin zorlayıcı laikçi karakterini desteklemesini, başat grubun sadece Türklükle sınırlı kalmasını istemesini, kendisini de başat gruba dahil görme arzusuna” bağlayarak bunu Alevilerin bir taktiği olarak sunar (Akgönül, 2011: 120).

Modern Türkiye'nin siyasi atmosferi içerisinde Alevi toplulukların tutum ve taktiklerine değinen bu çalışmalar şüphesiz literatüre dikkate değer katkılar sunmuşlardır. Ancak bu toplulukların folklorik unsurlarının milli ve medeni bir devlet kurmak isteyen seçkinlerin düzenlemelerinden sonra yine bu topluluklar tarafından nasıl kullanıldığını, ne gibi taktikleri oluşturmak için araçsallaştırıldığını sorunsallaştıran bir çalışmayla henüz karşılaşmamıştır. İktidarların hâkim kıldıkları bir sistemde tikel kültürlerin kendilerini ifade etme ve gösterme tarzlarının çeşitliliği uzunca bir zamandır sosyal bilimcilerin gündeminde olmasına rağmen bu üretken hat henüz yeterince tartışılmamıştır (Chartier, 1998: 266). Böyle bir sorunsallaştırmayı merkezine alan çalışma, modern ve milli bir toplumun inşa sürecinde Alevi toplulukların seçkinler tarafından işlenmiş kültürlerinin yine bu topluluklar tarafından belli taktiklerin kaynağı olarak nasıl kullanıldığını göstermeyi deneyecektir. “Folklorik millilik” başlığı altında tartışılacak olan bu taktikleri ele alan çalışma, yoğunlukla 1980 sonrası yıllardan itibaren Alevi yazarlar tarafından neşredilmeye başlamış popüler nitelikli eserlere odaklanacaktır. Yazarlığı profesyonel bir uğraş olarak yapmayan ve çoğunlukla Alevi dernek, vakıf ve dergâhlarında görevler üstlenmiş kişilerin oluşturduğu matbuatı metin analizi yöntemiyle çözümlenecek olan çalışma, Alevi folklorik milliliğinin temel unsurlarını göstermeyi deneyecektir. Çalışmanın planı dâhilinde ilk bölümde ulus-devletin kurulma aşamalarında milli kültür inşasına ve bu amaç doğrultusunda Alevilerin folklorik unsurlarının nasıl işe koşulduğuna değinilecektir. Alevi kökenli yazarların kamuoyu ve matbuat dünyasında öne çıkışlarını ele alan ikinci bölümde bu yazarların cemaat içerisindeki konumları tartışılacaktır. Milli bir kültür oluşturulurken seçilerek işlenen Alevi folklorik unsurlarının bu topluluklar tarafından belli taktikler kullanılarak nasıl yeniden öne çıkarıldığını ele alacak olan son bölümde ise bu folklorik millilik ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

1. Türkiye’de Milli Kültür İnşası

Modern milli devletin inşa süreci her yerde halka ve halkın folkloruna ilişkin zorunlu bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Halk kültürü milli devletin oluşumunda doğrudan etki etmiş olmakla birlikte bu sürecin sonucunda yeniden biçimlendirilmiş olarak ortaya çıkmıştır (Gellner, 1992: 205). Halk

kültürünün dönüşümünün faili olarak entelektüelleri işaret eden Zygmunt Bauman, seçkinlerin kendi standartlarını halka dayattıklarını, bu standartların da toplumu sevk ve idarede akla otorite konumunu verme, doğruyu yanlıştan ayırabilmek için anti-rasyonel ilkelere dayanmama, uzman kişilerin mitik olarak ifade ettikleri fikirlere yönelmeme olduğunu belirtmiştir (Bauman, 2014: 204). Bu bakımdan milli ve modern bir devlet inşasında entelektüellerin korumayı ya da yeniden canlandırmayı iddia ettiği halk kültürü çoğu kez ya kendi icatları olarak kalmış ya da büyük oranda değiştirilmiştir (Gellner, 1992: 106). Hedeflerinin akademik değil de toplumsal ve siyasi olmasının bunu anlaşılabilir kıldığını ifade eden Anthony Smith halkın folklorunda kutsallıkla ilgili ne varsa bunların tümünün bu siyasal hedef için yeniden işe koşulduğunu, köken, soy, kahramanlar, azizler gibi bir halkın seçilmiş olduğunu ortaya koyan mitlerin uykularından uyandırıldığını belirtir (Smith, 1994: 109). Geçmişin belirli sembolleri, olayları, kahramanları ve eserleri yeni milli anlamlarla donatılır. Peygamberlerin anlamlandırılmasının dönüşümüyle bunu örneklendirmeye çalışan Smith'e göre, Musa Peygamber, Yahudiler için "Peygamberlerin Efendisi"yken milliyetçilik akımının etkisiyle Siyonistlere göre milli bir kurtarıcıya dönüşmüştür. Keza Muhammed Peygamber de İslam inancında Allah'ın son vahyinin taşıyıcısıyken Arap milliyetçileri onu Arap milletinin dehasının ürünü ve milli lideri olarak görmüşlerdir. Geçmiş, siyasallaştırılmış ve kökendeki anlam dönüşüme uğratılmıştır. (Smith, 2002: 73).

Folklorun bu şekilde işlevselleştirilmesi ve sunduğu hizmetler açısından oldukça kullanışlı görülmesinden dolayı milli devletin kurumsallaşma sürecinde müstakil bir bilim dalı haline gelebilmiştir (Öztürkmen, 2014: 20). Halk kültürüne yönelik bu ilgi milli Türk devletinin kurulma aşamalarında da kendini yoğun bir şekilde gösterecektir. Milli ideolojinin İmparatorluk dahilinde boy vermesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) şüphesiz önemli bir rol oynamıştır. Bir sır gibi saklı kalmış Anadolu coğrafyasını saklandığı perdenin arkasından çıkarmak için bilimsel yöntemlerin kullanımının gerekliliğini öne çıkaran cemiyet için halka ve folkloruna eğilmek birincil hedef olarak görülmüştür (Baha Said Bey, 2000: 11-12). Cemiyetin önde gelen isimlerinden Ziya Gökalp ve Mehmet Fuat Köprülü bu bağlamda yadsınamayacak derecede önemli hizmetlere imza atmışlardır.

Milli kültürü duygu işi olarak gören Gökalp bu kültürün oluşturulması için halkın duygu yüklü eserlerine odaklanılması gerektiğini ifade eder. Köye, mitolojiye, halkın ürettiği masallara vurgu yapan folklor hareketine bağlı olan Orta ve Kuzey Avrupa milletleşmesini örnek alan (Oğuz, 2010: 39) Gö-

kalp böyle bir bağlam içerisinde halk kültürüne yönelik Herder’le paralellikler sergileyecektir (Çobanoğlu, 2002: 186). Halkın folklorik pınarının incelenmesi adına oluşturulacak bilim merkezlerinin teşkilinde ısrarlı bir tavra sahip olacaktır. Milli devletin oluşturulabilmesi için yöneldiği halk kültürünün bilimsel incelenmesinde Darülfünun’a bağlı olan Sosyoloji bölümüne öğretim görevlisi olarak atanması ve burada temel kaygısının “Kürt ve Türkmen sorunu” olması bu bakımdan tesadüf değildir (Dündar, 2008: 404).

Bölünmüş bir Anadolu halkını millet birliği altında bir araya getirmek için folklor alanında yapılan bilimsel araştırmaların Gökalp’in nazarında ne tür bir işlevi olacaktır? Onun düşünce dünyasında halk kültürünün ve milletin nasıl bir anlama sahip olduğunu izlemek bu bağlamda ilk yapılması gerekenlerin başında gelir. Dil, din, ahlak ve güzellik duygusu bakımından ortak bir topluluk olarak tanımladığı millet telakkisine karşın halk kültürü Gökalp’e göre ilham ve yaratıcılık ile çeşitli kültürel öğeler yaratan ve aslında bir nevi toplumsal ortaklık duygusunun hilafına çalışan yaratıcı bir pınardır (Gökalp, 2007: 7). Halk kültürüne, halkta bulunduğu şekliyle değil de neden Batılı bilimsel metotlarla yaklaşılmasının temel nedeni burada kendini gösterir. Bölünmüş halkın milli birlikteliği ancak halkın folklorik unsurlarının seçimi ve daha sonra onların bilimsel bir izahla bütünleyici bir şekilde bir araya getirilmesiyle ortaya çıkabilir ki bunun için de modern bilimsel kurumların varlığı şarttır. Bu nedenle Gökalp (2007: 40) Avrupa medeniyetini folklorun çeşitli dallarına aşılama görevini yerine getirecek Türk üniversitesi ve Türkiyat Enstitüsü’nün kurulmasını gerekli görür. Böylece, halkın sözlü kültürünün kuralsız ve kendi iç ayrımlarına ulaşmamış, bu nedenle de yasadışı bir özellik gösteren kültürel öğeleri, bilimin yasalaştırma, sistemleştiren ve sınıflandıran araçlarıyla sistematik bir şekle sokulabilecektir (Coşkun, 2020: 601-602). Derlenen halk kültürü ve edebiyatı ürünlerinin halk yararına sunulabilmesi için yeniden yazılması gerektiğine dair Gökalpçi düşünceleri Grimm Kardeşler’in “metni tamir etme” girişimine benzeten Gülhan Atnur’a göre de Gökalp, folklor ürünlerine pragmatik açıdan yaklaşmış, onların Türk milleti için fayda sağlayan kısımlarını seçerek yazıya geçirme yoluna gitmiştir (Atnur, 2011: 125-130).

Gökalp ile benzer ilgilere sahip Mehmet Fuad Köprülü de milli devletin inşasında elzem gördüğü edebiyat, tarih ve özellikle folklor çalışmalarına eğilmiştir. Türk halkının estetik ve sanat alanındaki milli ruhunun ve milli tercihlerinin halk edebiyatında ve folklorde bulunabildiğini ve araştırılabileceğini ispatlamaya çalışmıştır (Başgöz, 2011: 1541). Türklük merkezinin zayıflaması nedeniyle Osmanlı’nın dağıldığına inanan yazar, Türklüğün yeni-

den tesis edilmesiyle değişik unsurların bu merkez çevresinde birleşeceğini düşünmüştür (Köprülüzade, 2001: 374).

Milli edebiyatın, milli devletin tesisi için gerekli olduğuna inanan Köprülü (2013) *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde Anadolu'daki halk edebiyatının diğer sahalardaki Türklerin edebiyatından ayrı ve kendi kendine inkişaf etmiş bir mahsul olmadığını savunmuştur. Milli kültür bileşenlerinin tespitinde yalnızca Anadolu coğrafyasıyla sınırlı kalınmamasına dair görüşüne kaynaklık eden bu iddia milli his ve milli duyuşun ortaya çıkarılması için büyük bir coğrafyayı işaretlemiştir. Halkın sözlü edebiyatının ve hikâyelerinin aranacağı sahayı Orta Asya'ya kadar genişleten Köprülü (1934: 15) için Türk'ün milliyet hissi ve duyuşu buralarda bulunacaktır. Ancak bu amaç için yalnızca bir folklor derlemesi yeterli olmayacaktır. Folklorcunun zengin ve hacimli bir kaynakla karşılaşacağını bilen Köprülü folklorun yaratıcı bir kaynak olduğuna dair Gökalkpçı bakışı paylaşarak onun birtakım işlemlerden geçilerek halka yeniden sunulması gerektiğini ifade eder (Coşkun, 2020: 602). Abdülkerim Asılsoy, Köprülü'ye dair bu izahatı kabul eder görünmektedir. Asılsoy'a göre (2008: 183) Köprülü, kültürel bilginin milli bilinç oluşturmak için halka yeniden sunulmadan önce bilimsel yöntemlerin süzgecinden geçirilmesini temel önemde görmektedir. 1924 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde folklor çalışmaları için merkez olmak amacıyla kurulan Türkiyat Enstitüsü (Türkoloji Enstitüsü) (Başgöz, 2011: 1540) Köprülü'nün başkanlığı altında, dünyaca bilinen çok sayıda araştırmacıyı yetiştirirken (İnalçık, 2015: 325) Köprülü'nün deyişiyle hem ilmi hem de milli ihtiyaçları karşılayarak bu işlevi yerine getirmiştir (Köprülü, 1928: X).

Gerek Gökalkp gerekse Köprülü milli hedefler amacıyla Türk halkının folkloruna yöneldiklerinde karşılarına ilk başta Alevi topluluklarının çıktığını söylemek mümkündür. Her iki düşünür de bu topluluklarla özellikle ilgilenmiş, dönemin diğer milliyetçi entelektüelleri gibi Aleviliği milli kültürün bitmez tükenmez kaynağı olarak görmüşlerdir (Kehl-Bodrogi, 2012: 59). Gökalkp Türk tarihini üçlü bir tasnifle sınıflandırdığında bu toplulukları açıklama fırsatı bulur. "Uzakdoğu medeniyeti", "sultani devlet aşamasında Doğu medeniyeti" ve milli devlet dönemine geçildiği sırada ise "Batı medeniyeti" şeklinde bir Türk tarihi sınıflandırması yapan Gökalkp (2007: 18) sözlü kültürel unsurlardan ayrılmayan Alevi-Kızılbaş ve göçebe Türkmenleri ilk saydığı Uzakdoğu medeniyetine ait topluluklar olarak tanımlar. *Türkçülüğün Esasları* adlı önemli eserinde genelde eski Türk topluluklarının özelde ise kendi döneminde bunların devamı niteliğinde olan Alevi-Kızılbaş topluluklarının ibadet ve ayinlerini değerlendirirken de bunların Türklerin bediî ürünleri ol-

duğunu ifade eder. Gökalp'e göre "Türklerin eski dinlerinde zühri ibadetler yerine, bedii ve ahlâkî ayinler bulunduğundan dolayı Türkler bedii diyanete mensup olmuşlardır" (Gökalp, 2007: 15). Alevi-Kızılbaş toplulukları Türklüğün ayrılmaz bir parçası ve onun koruyucusu olarak düşünen Gökalp, Kızılbaşlığın Türklüğü nasıl muhafaza ettiğini kendi memleketi olan Diyarbakır'dan bir örnekle açıklamaya girişir. Ona göre "Türkan, Karakeçi, Halecan gibi Türk aşiretleri Sünni oldukları için Kürtleştikleri halde Kızılbaş olan Türkmenler Kürtleşmekten masun kalmışlardır (Gökalp, 1981: 150-151). Bu bakımdan Türklerin milli folklorunun zengin bir kaynağı olarak gördüğü bu topluluklar Gökalp için büyük bir öneme sahip olmuştur.

Türk toplumlarının kültürel tarihine yöneldiğinde onu büyük oranda Alevi topluluklarının tarihinde bulan Köprülü de bunu temellendirmek için çalışmalarında toplumsal kurumların tarih boyunca geçirdiği dönüşümleri izlediğini iddia eder. Düşünürü göre toplumsal kurumun kökeninde ne olduğu ve sonraları tarih içinde aldığı etkileri araştırmak bu amaca ulaşmak adına ilk yapılması gerekenlerdir. Sadece bu metodu takip ederek toplumsal kurumun içsel tekâmülü ve maruz kaldığı harici etkileri ve alınan dış etkilerin milli yapı içerisinde nasıl bir nitelik kazandığını sebep ve sonuçlarıyla analiz etmek mümkün olur (Köprülü, 1934: 21). Hemen hemen bütün çalışmalarında bu metodu izleyen Köprülü'nün eserlerinde menşede bulunan adetler "milli" kavramıyla ifade edilir. Daha da önemlisi Köprülü'nün bu milli adetlerin uzantılarını Alevi-Kızılbaş ve göçebe Türkmenlerde görmesidir. Tıpkı Gökalp gibi Türk ulus-devleti için "milli" bir kültürel alan oluşturma gayretine girdiği görülen Köprülü, Alevi-Kızılbaşlığı ve bu toplulukların ozanlarını milli edebiyatın örnekleri ve icracıları olarak ifade eder (Köprülü, 2005: 53). Kimi çalışmalarında heterodoks olarak nitelendirdiği Alevileri Türkmen milli dininin taşıyıcıları olarak görür. Bu nedenle eski Türk dinindeki Göktanrı telakkisinin Alevi topluluklarda Ali telakkisi ile yer değiştirdiğini vurgular (Köprülü, 2001: 71). Aleviliği, Türk folklorunun önemli bir kaynağı olarak görse de onu Anadolu Türkleri arasındaki ayrılığın sebeplerinden biri olarak kodlayan Köprülü (1928: X) bu itibarla çalışmalarında Aleviliği dinsel nitelikleri yerine yeni Türk devletinin siyasal ve kültürel alanlarının kadim seküler kaynağı olarak sunma yoluna gider (Coşkun, 2021: 274-276).

2. Alevi Seçkinlerin ve Folklorik Milliliğin Yükselişi

Milli ve cumhuriyetçi bir kültür oluşturmak adına, geleneksel, köylü ve halk kültürlerinin kısıtlandığı, yeniden yapılandırıldığı bir dönemin tüm Avrupa'da yaşandığı varsayılır. 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyılın başlarına tekabül eden bu dönem, söze dayalı halk topluluklarının yaratıcı ve çoğulcu kültü-

rünü dönüştüren bir zaman dilimi olmuştur. Roger Chartier (1998: 265-266) halk kültürünün tüm bu süreçlere rağmen her seferinde Anka Kuşu gibi kullerinden yeniden doğmayı başardığını ifade eder. Bu bakımdan halk kültürünün oldukça dirençli bir yapı olduğunu belirtir. Bu bağlamda Alevi toplulukların kültürlerinin nasıl yeniden dirildiğini ve bu yeniden dirilişte etkili olan amiller ile ortaya konan ürünlerin neler olduğunu analiz etmek Chartier'in belirttiği dirençli halk kültürünün takip edilmesini sağlayacaktır.

Alevi toplulukların kültürlerinin yeniden canlanışını ve bunu sağlayan failerin kimler olduğuna dair bir soruşturmada onların dinsel bilgi üreten ve yayan merkezi bir kurum ya da organları bulunmadığı görülecektir. Alevi dinsel kültürünün geleneksel taşıyıcıları dinsel otorite konumunda bulunan ve “dede” olarak adlandırılan liderlerdir. “Ocak” olarak nitelendirilen bir sistemden yetişerek gelen dedeler büyük bir saygı ve hürmet duyulan kişilerdir. Ancak Aleviliğin yeniden ortaya çıkma sürecinde ocak sistemi zayıflamaya başladığından Alevi bilgeliğinin geleneksel taşıyıcısı konumunda bulunan dedeler bu konularından gerilemişler ve ocaklı olduklarından dolayı hala saygı görseler de, artık bir bilgi teminatı olmaktan çıkmışlardır (Massicard, 2007: 123). Özellikle 1950’li yıllardan itibaren kentleşmenin ve modernleşmenin ivme kazanması sonucunda Aleviler için de eğitim olanaklarının arttığı ve resmi eğitimden geçen Alevi yazarların yayın hayatına girmeye başladıkları görülür. Bu durum, Aleviliğin kültürel evreni üzerine çeşitli eserler veren seçkinlerin dönüşümünün başlangıcı olmuştur. Süreç, Alevi otoritesinin daha heterojen bir yapıya doğru evrilmesinin ve dedelerin yanı sıra eğitilmiş Alevi yazarların da buraya dâhil olduğu bir yapıya dönüşmesinin kapısını aralamıştır.

Kültürel seçkinlerin bu şekilde heterojenleşmesinin, Alevi kültürünün yeniden ortaya çıkışında bir değişim ve dönüşüm yaratacağı açıktır. Fransa’da Katoliklik üzerinden benzer bir süreci analiz eden Jean Bauberot, 1905’te Fransa’da kilise-devlet ayrışmasının “Katolik Entelektüel” dediği kişileri ortaya çıkardığını, bunun da Katolikliğe dönenlerin sayısında bir artışa yol açtığını belirtir (Bauberot, 2018: 218). Bauberot’nun çözümlemesini Alevi topluluklar için yeniden yorumlayan Şehriban Şahin ise Alevi dernek, vakıf ve dergâhlarında görev edinmiş ve daha sonra yazın hayatına girmiş “araştırmacı yazar” kesiminin topluluk içerisinde otorite konumuna geldiğini savunur. Bunların, Alevi bilgi ve sosyal organizasyonu üzerinde dedelerin sahip olduğu geleneksel tekele meydan okunduğunu ve bunun Alevi kültürel evreninde bir çöküşü işaretlediğini ifade eder (Şahin, 2001: 105). Şahin, topluluk içerisinde araştırmacı yazar niteliğine sahip seçkinlerin yükselmeye

başlamasıyla Alevi geleneksel kültüründe çöküş arasında paralellik kurmaktadır ancak bu görüşe fikir babalığı yapan Bauberot kültürün çöküşünden değil form değiştirmesinden söz eder. Ona göre böylesi bir değişim gelenekte-dinsellikte bir çöküş değil, geleneğin “kurum” ve “dernek” yapılanmaları ile dönüşümüdür. Yani, gelenek-din canlı ve güçlü bir dernekleşme boyutu kazanmıştır (Coşkuner ve Aslan, 2020: 473-474).

Alevi topluluklar için de benzer bir süreç yaşanmış 1980’li yılların başlarıyla birlikte kültür kendini dernekler ve bu derneklerdeki seçkinler vasıtasıyla ifade eder hale gelmiştir. Popüler denebilecek bir yazın ve matbuat faaliyetiyle başlayan kültürel yeniden canlanma faaliyeti “tarihi bozup deforme ettikleri”ne yönelik birtakım eleştirilerle karşılaşmış olsa da (Ocak, 1996: 214), inkâr edilemez bir etki ortaya koymuştur. 1980’li yılların başlarında Türk kamuoyunda unutulmuş olan Aleviliğin bu matbuat vasıtasıyla aynı on yılın sonunda canlanmaya başladığını belirten Reha Çamuroğlu (2005: 93) bu süreci *Alevi Rönesansı* olarak adlandırmıştır. İşte bu nokta bir halk kültürünün yeniden dirilme ve kendini ifade etme sürecinin başlangıcı olmuştur. Milli kültürün oluşumu esnasında yararlanılan en önemli kaynaklardan biri olan bu halk kültürü yeniden canlanma sürecinde artık folklorik millilik şeklinde ifade edilebilecek kendi seçim ve tercihlerinden oluşmuş millilik tanımları ortaya koymaya başlamıştır. Alternatif bir millilik inşası olarak da isimlendirilebilecek bu kültürel seçim süreci milli devlet içerisinde Aleviliğin kendini meşrulaştırmak ya da birtakım çıkarlar sağlamak adına ne tür taktikler uyguladıklarını oldukça açık bir şekilde gözler önüne sermiştir.

3. Alevi Folklorik Milliliğinin İnşası

Belli stratejiler dayatan güçlü bir siyasal sisteme cevaplar oluşturan metinlerin tüm insan davranışları gibi çıkara yönelik olduğunu savunan David Swartz bunu maddi ve simgesel karın azamileştirilmesiyle ilişkilendirir (Swartz, 2011: 99-100). Aktörlerin bunu yaparken akılcı, araçsal ve hesaplı bir şekilde hareket etmediklerini savunan yazar için eylem örtük ve düşünüm öncesi bir farkındalık düzeyinde zaman içinde gerçekleşmektedir (Swartz, 2011: 99-100). Bu bağlamda çalışmanın konusu açısından folklorun milli inşa sürecinin Alevilerde ortaya çıkardığı sonuçlardan bağımsız bir üretimin gerçekleşmediği açıktır. Alevi yazarların ürettiği matbuatta kendini gösteren folklorik millilik tasavvurunun öncelikle Türklüğün korunması temasını öne çıkarması bu bağlamda tesadüf değildir. Keza Alevilerin ilk örgütlerinin Türklüğün korunması hedefiyle ilişkilendirildiği bilinen bir gerçektir (Massicard, 2007: 95). Aleviliğin yeniden canlanışında önemli roller yerine getiren dernek ve vakıflarda görevler üstlenerek otuz kadar kitap ya-

yımlamış ve *Cem, Nefes, Şahkulu* ile *Karacahmet Sultan* gibi dergiler çıkarmış olan Cemal Şener'in çalışmalarında bu açık bir şekilde görülmektedir. Ona göre, Osmanlı'da Türklüğü ve Türkçeyi halk ozanları ve onların toplumsal tabanı olan Alevi-Bektaşî kitle müdafaa etmiştir. Dönemin tüm zorluğuna karşın Türklüğü ve Türkçeyi Anadolu'da halkın dili, kulağı olan Karacaoğlan, Dadaloğlu, Yunus Emre, Pir Sultan, Hacı Bektaş Veli ve o yolun ardılları savunmuşlardır (Şener, 1998: 116).

Aleviliğin, Türklüğün korunmasında yerine getirdiği hizmetlere ilişkin ifadelerin, çoğu zaman Türkçenin ve Türk sanatının korunmasına doğru genişletildiği de görülür. Bu folklorik millilik tasavvurunda Alevilik, Kur'an'ın Türk kavimlerinde uygulanma biçimi olarak sunulur. İzzettin Doğan'a göre, Alevilik "Kuran-ı Kerim'in Maverünnehir'deki Türk kavimlerinde uygulanan yorumlanan [...] Anadolu'da serpilmiş, gerçek kimliğini bulan ve Viyana'ya kadar sıçrayan İslam anlayışının ismidir" (Doğan, 2003: 44). Alevilikle birlikte Türk kültürü, Kuran'la mezc edilmiş ve birbirinden ayrılması güç bir hale gelmiştir (Doğan, 2003: 47). Anadolu'yu aydınlatan ve aynı zamanda Alevi sanatının ve edebiyatının özünü oluşturacak temaları ortaya koyduğu ifade edilen Hacı Bektaş Veli'nin de "arı-duru Türkçe söyleyip", yetiştirdiği "Yunus Emre, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal ve diğer ulular" ile Türkçenin korunup zenginleşmesine katkıda buldukları belirtilir (Bal, 2004: 95). Hatta Rıza Algül (1996: 34), Türkçenin bir yazı dili haline çıkarılarak ulusal yazının kurulmasında Alevi ozanlarının özellikle Yunus Emre'nin rolüne değinir. Alevi toplulukların semahlarını İslam öncesi Türk toplumlarının kutsal oyunları üzerinden analiz ederek bu Türki geleneğin Alevilik sayesinde korunduğunu savunan Cem Erseven'e (1996: 74-75) göre ise Alevi semahları, Türk halkının İslamı kabul etmeden önce de sahip oldukları danslardır. Bunlar Türkler tarafından İslam dininin kabulüne rağmen halkın gelenekleri olarak sürdürülmüştür. Cem ibadetlerinde Türkçe'nin başat rolünü vurgulamak bunun bir diğer türevi olarak ifade edilmektedir (Kaleli, 1998: 42). Aleviliğin kutsallık şemsiyesi sayesinde Türk dil ve sanatının korunup günümüze getirilişinin altını çizen yazarlardan Şakir Keçeli ve Aziz Yalçın hazırladıkları *Alevilik-Bektaşîlik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* adlı çalışmada bunu açıklamaya girişirler. Yazarlara göre Alevilik, halk sanatını dolayısıyla Türk dilini güçlendirip yaygınlaştırmak için Allah'a, Hz Muhammed'e, Hz Ali'ye, Ehlibeyte ve o soydan gelenlere halkın beslemekte olduğu sevgi ve bağlılığı şiir olarak ve sazlar eşliğinde dile getirmiştir. Anadolu Türkçesi'nin, Arapça karşısında yaşayabilmesini bunun sağladığını ifade eden Keçeli ve Yalçın'a

göre, Alevi ozanlar 700 yıl boyunca Arap kültürüne direnip Türk dilini bugüne ulaştırmışlardır (1996: 86).

Hacı Bektaş Veli'nin "eline, beline, diline sahip ol" şeklinde ifade edilen sözlerini benzer bir bağlamda yorumlayan Lütfi Kaleli de Hacı Bektaş'ın verdiği öğütlerde bireycilikten çok toplumcu temaların öne çıktığını ifade eder. Bu bakımdan Hacı Bektaş Veli'nin yukarıda belirtilen sözü Kaleli (1993: 157) için şu "görkemli buyruğu" ifade etmektedir: "Yurdunu, kültürünü ve öz dilini koru!" Yazara göre Türk kültürünün çeşitli kültürler içinde yitip gitmemesi ve dilinin "din dili Arapçanın, saray dili Farsçanın ve komşu dili Rumcanın etkisine girmemesi için" Hacı Bektaş Veli'nin bunları korumaya çağırması akla yatkin gelmektedir (Kaleli, 1993: 157-158).

Alevi Sufi ve ozanlarının kullandıkları sözcüklerin yeniden yorumlanmasıyla ileri sürülen bu nevi folklorik millilik tanımlarında Alevi yazarların etnik Türk kimliğini öne çıkardıkları açıktır. İncanın varlığına meşru gerekçeler üretmek amacıyla geleneğin hiçbir zaman geçmişte içermiş olduğu anlamla yeniden gündeme gelmediğini, köklere dönüşün hiçbir zaman doğru bir şekilde gerçekleşmediğini savunan Akgönül'ün izahı bu bağlamda oldukça açıklayıcıdır (Akgönül, 2011: 61). Alevi Sufi ve ozanların bir etnik kategori olarak Türklükten hiç söz etmemelerine karşın ulus-devlet sistemi içerisinde neşriyat faaliyetleri yürüten bu yazarların onları etnikleştirme girişimini bu bakımdan bir nevi taktik eylem olarak ifade etmek mümkündür.

Alevi yazarların folklorik millilik şeklinde ifade edilebilecek olan bu tanımlamalarında dinin ve Türklüğün çoğu zaman iç içe geçtiği bir formülasyonla karşılaşıldığını da belirtmek gerekir. Bu birlikteliğin, güçlü bir itirazı gündeme taşıdığı da sıklıkla ileri sürülür. İslam toplumlarında Sufi hareketlerin, Arapçılığın hâkimiyetine karşı alternatif ve milli bir itiraz olarak ortaya çıktığını ifade eden Şerif Mardin'in perspektifi bu bağlamda açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Mardin'e göre Sufilik ilk defa milli duyguların ifadesi olarak İslam'ın bir toplum yapısı olarak özelliklerini beğenmeyenlerce ortaya çıkarılmıştır. İslam'ı Arapçılığın üstünlüğü olarak kabul eden sonradan İslam'a geçme milletler İslamiyet'in bu gediğini bir protesto olarak kullanmışlardır" (Mardin, 1992: 93-94). Alevi araştırmacı yazarlar, bu bağlamda Aleviliğin böyle bir itirazı sahiplendiğini gösteren önemli açıklamalarda bulunurlar. Örneğin Rıza Zelyut Alevi-Bektaşî Sufi hareketleri, Arap sömürgeciliğinin timsali olarak gördüğü Emevi İslam'ına yönelik bir itiraz hattı olarak konumlandırmaktadır. Ona göre, Türkler, Emeviler aracılığıyla gelen İslamiyet'e direnmişler, İslamiyet'i seçen Türkler de Alevi yolunu yeğlemişlerdir. Yazara göre, bu yeğleme Arap sömürgeciliğine karşı dolaylı bir direniştir

(Zelyut, 1992: 151). Bir başka örneği Yunus Emre'nin tasavvufi hareketi üzerinden temellendirmeye girişen İsmail Kaygusuz da bir Alevi ozan olarak Yunus Emre'nin Türkleri aşığalayan devletluların desteklediği bir tarikat olarak ifade ettiği Mevlevilikten uzaklaşıp halka ve halkın sorunlarına yüzünü döndüğünü, onun Araplaşmış ve Acemleşmiş emirleri, tekfurları ve basilleri dergaha çağırarak Mevlana'nın tasavvuf anlayışına karşı çıkarak Hacı Bektaş Veli'nin Türk tasavvuf geleneğine yaslandığını ifade eder (Kaygusuz, 1995: 123-125). Bu açıdan bakıldığında Alevilerin, Türk ulus-devleti tarafından açık tutulan Mevlevi dergahına karşın Hacı Bektaş Veli dergahının ibadete kapalı tutularak müze statüsünde bırakılmasının meydana çıkardığı çelişkili ve dezavantajlı konumu ortaya koymayı amaçladıkları ileri sürülebilir. Bu iki dergâha karşı sergilenen ikircikli tutumun milli devletin bir çelişkisi olduğunu gözler önüne sererek Türk devletinde Türklüğe ve dolayısıyla Aleviliğe karşı takınılan tavrı Türk kamuoyuna duyurma yönünde bir taktik olduğu söylenebilir.

Alevi toplulukların ulusal devletin kurulma sürecine verdikleri desteğin de yine milli bir itiraza dayandırıldığı görülmektedir. Yazarlara göre ulus-devleti kurma mücadelesi veren milliyetçi kadrolar ile Alevi-Bektaşilerin birlikteliği bu iki grubun da beslendiği ortak milli itirazdan güç almıştır. Baki Öz'e (2004: 197) göre hem Alevi-Bektaşilik hem de bu kadrolar İslam kisvesi altına saklanmış olan Arap egemenliğine karşıdır ve ulusal değerlerin korunarak Türk kimliğinin öne çıkarılmasından yanadırlar. Alevi-Bektaşiler, Arap kültürel-siyasal egemenliğinin hâkimiyetine karşı liberal, laik, demokratik, ulusal bağımsızlıkçı niteliklerinden dolayı bağımsızlık hareketinde bizzat yer alan kadrolarla birlikte harekete katılmışlardır (Öz, 2004: 174). Bektaşiliğin bu milli itirazından dolayı 1909'dan sonra 1930'lara kadar resmen desteklendiğini savunan Öz'e (2004: 175) göre bu topluluklar yeni Türk ulusçuluğunun ve milli mücadelenin yanında yerlerini almıştır. Laiklik, demokrasi ve ulusçuluk gibi milli devletin sahip olması gereken niteliklere Aleviliğin zaten sahip olduğu veya onları desteklediği iddiasının ön plana çıkarılmasının, bu değerlere sahip çıkan toplumsal kesimlerle bir dayanışma zemini oluşturma yönünde işlediği açıktır. Kaldı ki Alevilerin emeğe, insan haklarına, gerçek demokrasiye inanan insanlarla; özgür laik, hukukun üstün olduğu evrensel bir toplum yaratma yönündeki ülkü birliğinin vurgulanması bunun kanıtlarından biri olarak görülebilir (Diyaroğlu, 2006: 129). Bu bağlamda, Alevi topluluklar ile bu topluluklarının dışındakilerin kurduğu ittifakların önemli siyasal sonuçlar ürettiği vurgulanmakta, İmparatorluk geçmişine dönmek isteyenlere karşı aynı güç birliği içinde bulunmaya çağrı çıkarılmaktadır.

İmparatorluk geçmişine karşı takınılan bu olumsuz tavrın kökenini yabancılaşma kavramı çerçevesinde açıklamak mümkündür. Alevi yazarlar yabancılaşma kavramına özel bir anlam yüklemekte bunu özce Türklüğe yabancılaşma şeklinde kavramsallaştırmaktadırlar. Örneğin Algül'e (1996: 36) göre "Osmanlılar [...] (Türk) halka olabildiğince yabancılaşmıştı. Aslında yalnızca halka değil kendisine karşı da yabancılaşmış, yozlaşmıştı. Bu yabancılaşma halkı gitgide devletten koparıp Osmanlı'nın karşısına dikmiştir." Zelyut da Selçuklu İmparatorluğu'na yönelik benzer bir açıklama yapar. Yazar, Kızılbaş toplulukların bir kalkışması olan Baba İshak ayaklanmasını Türk halkına yabancılaşan Selçuklu İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirilmiş bir eylem olarak görmektedir. Zelyut'a göre "Türkmenlere dayanarak yönetimini kuran Anadolu Selçuklu Sultanları egemenliklerini perçinledikten sonra onları ezmeye başlamışlar [...] bu durum Anadolu'da Baba İshak eyleminin doğmasına neden olmuştur" (Zelyut, 1982: 30). Analizini Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulma aşamalarına kadar genişleten ve bu toplulukların ilgili dönemde kurucu önderlere verdiği desteği açıklayan yazara göre Alevi Türkmen halk ve Bektaşî Babaları, "Osmanlı'nın temelini atan Osman Gazi'yi halkına en az yabancılaştığı ve uyruğundakileri sömürmeye çalışmadığı için desteklemişlerdir" (Zelyut, 1982: 31). Toplumdan ayrılmış, kurumsallaşmış ve bu vesileyle halkın kültürel evrimini kontrol altına almış bir zor gücünün Aleviler gibi heterodoks topluluklar için yabancılaşmış bir güç kabul edildiğini belirten Çamuroğlu da bu durumun bu topluluklar nezdinde bir karşı çıkış ürettiğini ifade eder. Yabancılaşmanın etnik bir menşeden dolayı değil de toplumdan uzaklaşmış olmakla ilgili olduğunu ifade eden yazara göre İmparatorluk bu niteliğinden dolayı istenmemiştir (Çamuroğlu, 1990: 53-174). Yöneten-yönetilen çelişkisini dile getiren Çamuroğlu'nun izahlarına paralellik arz eden görüşlere sahip olan Zelyut yöneten-yönetilen çelişkisine aynı zamanda Arap örfü-Türk örfü karşıtlığını da ekler. Yazara göre Arap geleneklerine sahip yöneten sınıf 15. yüzyıldan başlayarak Türk Batını ve Alevi görüşüne sahip yönetilen toplumsal kesimleri sıkı denetim ve yok etme siyasetine maruz bırakmış ve bu durum yabancılaşmış yöneticilerle kopuşu derinleştirmiştir (Zelyut, 1989: 36-37).

Görüldüğü üzere, Türklüğe dair ne varsa bozulmadan ve yabancılaşmadan Alevi topluluklar vasıtasıyla milli devlete taşındığına dair kurulan bu folklorik millilik anlatısında Aleviliğin Türklük üzerinden meşrulaştırılmaya çalışıldığı açıktır. Türk milli devletinin Anadolu'daki dinsel çoğulculuğa ve Aleviliğe bir din olarak yer açmamasının (Kieser, 2005: 560) bir dinsel sistem olarak yeterince değerli ya da meşru olarak görmemesinin ortaya çı-

kardığı bir sonucun yansıması olarak da görülebilecek bu folklorik millilik tasavvuru temelde kendi varlığını kendi dışındaki meşru kavram ve fikirlere dayandırarak sağlama yönünde taktik eylemler sergiler görünmektedir.

Sonuç

Milli bir kültür inşa edip bunu tüm topluma yaymak ulus-devletlerin temel hedeflerinden biri olmuştur. Önemli ölçüde başarılı olmuş olsa da bu yerleşik kültürel sistemler belli çıkarlar sağlamak isteyen halkın çeşitli taktikleri ve oyunlarının sahnesini teşkil etmiştir. Türk ulus-devletinin inşa aşamasında bu amaç uğruna yararlanılan folklorik unsurların başlıcalarından birinin sahibi olan Alevi toplulukların milli kültürel sistem içinde uyguladıkları taktikleri çözümleyen bu çalışma Türklük ile Alevilik arasında kurulan bağlantıları çözümlenmiştir. Halk ve iktidar gibi iki temel kategoriye ayrılmış olduğu iddia edilen Türklük içerisinde bir yarılmanın yaşandığını savunan Alevi topluluklar için bu bölünme sonucunda Türk kültürü ve dili dışarıdan etkilere açık hale gelmiş ve halk kategorisi içerisinde yer alan Alevi topluluklar olmasa yok olacağı iddiası saptanmıştır. Türklük kategorisinin doğru yorumlanması ve özüne uygun bir şekilde anlaşılabilmesi için Alevi topluluklara bakılması gerektiğine dair bir bakışı ortaya koyan çalışma Türk milli kimliği üzerine yaslanan ulus-devlet aşamasında Alevilerin Aleviliğe temel bir yer açma hedefiyle hareket ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Ulus-devlet içinde çeşitli taktikler kullanarak kendilerinin önemini arttırmaya çalışan Alevi toplulukları odağına alarak Türklük ve Alevilik üzerine geliştirdikleri söylemleri çözümlenmeyi deneyen çalışma literatürde henüz yeterince araştırılmamış olan büyük yerleşik sistemler karşısında halk kesimlerinin kendilerini öne çıkarma süreçlerinin nasıl gerçekleştirildiğini göstermeyi denemiştir. Böylece ileride yapılacak çalışmalar için stratejiler ve taktikler arasındaki bağlantıları daha derinlemesine açığa çıkarma yönünde bir perspektif sağlamıştır. Bu literatürün yeni çalışmalarla geliştirilmesi, günümüz Türkiye'sindeki yerleşik kültürel sistem tarafından konumlandırılan toplumsal kesimlerin pasif bir alıcı konumunda bulunmadıklarını daha güçlü bir şekilde göstermeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akgönül, Samim (2011). *Azınlık: Türk Bağlamında Azınlık Kavramına Çapraz Bakışlar*. çev. Deniz T. Esnault. İstanbul: BGST Yayınları.
- Algül, Rıza (1996). *Aleviliğin Sosyal Mücadeledeki Yeri*. İstanbul: Pencere Yayınları.

- Asılsoy, Abdülkerim (2008). *Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atnur, Gülhan (2011). “Ziya Gökalp ve Abdullah Tukay’ın Folklorla İlgili Çalışmaları”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 32: 125-152.
- Baha Said Bey (2000). *Türkiye’de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayri Zümreleri*. Haz. İsmail Görkem. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bal, Hüseyin (2004). *Alevi-İslam Yolu*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Başgöz, İlhan (2011). “Türkiye’de Folklor Çalışmaları ve Milliyetçilik”. Çev. Serdar Uğurlu. *Turkish Studies*, 6(3): 1535-1547.
- Bauberot, Jean (2018). *Laiklik: Tutku ve Akıl Arasında 1905-2005*. Çev. Alev Er. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2014). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Metis Yayınları.
- Chartier, Roger (1998). *Yeniden Geçmiş: Tarih, Yazılı Kültür, Toplum*. Çev. Lale Arslan. Ankara: Dost Yayınları.
- Coşkun, Murat (2020). “Milliyetçilik, Bilim ve Din: Türk Milliyetçiliğinin Milli Toplum Tahayyülünde Halk Dini”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 96: 595-615.
- Coşkun, Murat (2021). “Ulus-Devlet Oluşumunda Halk Dinini Folklorize Etmek: Aleviliğin Seküler Folklorik Bir Öge Olarak Siyasal İnşası”. *Folklor/Edebiyat*, 105: 265-278.
- Coşkun, Murat, Aslan Seçil (2020). “İktidarın Dinsellik Temsili: Dinsel İktidar Kurumu Olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Alevilik Temsili”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(2): 463-487.
- Çamuroğlu, Reha (1990). *Tarih, Heterodoksi ve Babailer*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çamuroğlu, Reha (2005). Alevi Revivalism in Turkey. *Alevi Identity*. Ed. Tord Olsson vd. İstanbul: Swedish Research Institute, 93-99.
- Çobanoğlu, Özkul (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- De Certeau, Michael (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi*. Çev. Lale Arslan Özcan. Ankara: Dost Kitabevi.

- Diyaroğlu, Süleyman (2006). “Alevilik Kozmik Bir Senfonidir”. *Aleviler Aleviliği Tartışıyor*. Haz. Hakan Tanıttıran ve Gülřen İşeri. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Doğan, İzzettin (2003). *İzzettin Doğan'ın Alevi-İslam İnancı, Kültürü İle İlgili Görüş ve Düşünceleri*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Dündar, Fuat (2008). *Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakkî'nin Etnisite Mühendisliđi (1913-1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erseven, İlhan Cem (1996). *Aleviler'de Semah*. Ankara: Ant Yayınları.
- Gellner, Ernest (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. Çev. Büřra Ersanlı ve Günay Gökdođan Özdođan. İstanbul: İnsan Yayınları.
- İnalçık, Halil (2015). *Rönesans Avrupası: Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaleli, Lütfi (1993). *Alevi-Sünni İnancında Mevlâna-Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeđi*. İstanbul: Alev Yayınevi.
- Kaleli, Lütfi (1998). *Dil, Din ve Kur'an Tartışması*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kaygusuz, İsmail (1995). *Alevilik: İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları, C.1*. İstanbul: Alev Yayınları.
- Keçeli, Şakir ve Yalçın, Aziz (haz.) (1996). *Alevilik -Bektaşilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Kehl-Bodrođi, Kristiza (2012). *Kızılbaşlar/Aleviler*. Çev. Oktay Deđirmenci ve Bilge Ege Aybudak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kieser, Hans Lukas (2005). *İskalanmış Barış: Doğu Vilayetleri'nde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938*. Çev. Atilla Dirim. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köprülü Mehmet Fuad (2005). *Türk Tarih-i Dinisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü Mehmet Fuad (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, Mehmet Fuad (1928). Sunuş. *Bektaşilik Tetkikleri*. Çev. Ragıb Hulusi. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Köprülü, Mehmet Fuad (1934). *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Köprülü, Mehmet Fuad (2001). “Bektaşiliğin Menşeleri”. *Türk Yurdu II*. Ed. Murat Şefkatli. Ankara: Tutibay Yayınları, 69-72.
- Köprülüzâde Mehmet Fuad (2001). “Türklük, İslamlık, Osmanlılık”. *Türk Yurdu II*. Ed. Murat Şefkatli. Ankara: Tutibay Yayınları, 372-376.

- Mardin, Şerif (1992). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Massicard, Elise (2007). *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öcal, Oğuz (2010). "Türkiye'de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek Tipleştirme Öyküsü". *Milli Folklor*, 85: 36-45.
- Öz, Baki (2004). *İttihat Terakki ve Bektaşiler*. İstanbul: Can Yayınları.
- Öztürkmen, Arzu (2014). *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, Anthony (1994). *Milli Kimlik*. Çev. Bahadır S. Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, Anthony (2002). *Küreselleşme Çağında Milletler ve Milliyetçilik*. Çev. Derya Kömürcü. İstanbul: Everest Yayınları.
- Swartz, David (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. Çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, Şehriban (2001). *The Alevi Movement: Transformation from Secret Oral to Public Written Culture in National and Transnational Social Spaces*. PhD Dissertation. New York: New School for Social Research.
- Şener, Cemal (1998). *Aleviler Ne Yapmalı?* İstanbul: Ant Yayınları.
- Yalçınkaya, Ayhan (2014). *Kavimkırım İkliminde Aleviler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Zelyut, Rıza (1982). *Halk Şiirinde Gerçekçilik*. Ankara: Ayko Yayınları.
- Zelyut, Rıza (1989). *Halk Şiirinde Başkaldırı*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Zelyut, Rıza (1992). *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Ziya Gökalp (1981). "Millet Nedir?" *Makaleler VIII*. Haz. Ferit Rağıp Tuncor. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ziya Gökalp (2007). *Türkçülüğün Esasları. Ziya Gökalp Kitaplar*. Haz. M. Sabri Koz vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

“COPE–Dergi Editörleri İin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” ereve-sinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alıřma iin etik kurul belgesi gerekmemektedir.

ıkar atışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir ıkar atışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*